

ném Traklovi ani nedozvěděli. Tak jako bychom se nedozvěděli o Heideggerovi. Anebo je ve snaze blokovat interpretaci klíčových úvah Součtveří *politický* zájem, jenž usiluje o to, aby z Heideggera zbyla skutečně jenom jeho groteskní „rektorská angažovanost“, tedy *rezignace* na vyrovnání se s podstatným myslitelským odkazem shrnujícím dosavadní dějiny západního myšlení? Tedy rezignace na filosofii samu? Je to snaha arogantně se zaklínat slovy jako „filosofie“ a „srozumitelnost“ proto, *aby se vlastně žádná filosofie neděla*, abychom zůstali u obrábění historických „dat“ a hromadili nepotřebné „sekundární“ studie pro ně samé? Současný akademický, politikou svázaný a určený provoz se má od pokorného Ludwiga von Fickera mnohé co naučit.

Aleš Novák

**Milton a Rose Friedmanovi:
SVOBODA VOLBY,**
z amerického vydání Harcourt
Brace Jovanovich, Inc., New
York and London 1980
přeložili Pavel a Vladimír
Vrecionovi, Liberální institut,
Praha 1992

Svoboda, ať už je chápána jako svoboda ekonomická, politická, náboženská nebo svoboda slova, je jedním ze základních pilířů současného pojetí demokratické společnosti. Z lidské přirozenosti nemáme rádi překážky, které naši svobodu omezují. Bohužel, svět je nedokonalý a překážky a omezení tu jsou. Jedním z nejviditelnějších a sociálně nejpálčivějších je omezení dané ekonomickými a sociálními faktory:

někdo je na tom ekonomicky nebo sociálně lépe a má více svobody, jiní jsou na tom hůře a jsou od narození předurčení k určitému stylu života. Jelikož se to zda být nespravedlivé, vlády se snaží tuto situaci napravit – nabízejí různé sociální programy na podporu vzdělávání, financují zdravotní péči a důchodové pojištění, poskytují podporu v nezaměstnanosti apod. Jakkoliv jsou však tyto činnosti motivované ušlechtilými důvody, mají své stinné stránky. A právě o tom je kniha držitele Nobelovy ceny za ekonomii Milтона Friedmana a jeho ženy Rose Friedmanové Svoboda volby.

Kniha je rozvržena do deseti kapitol. V prvních dvou kapitolách autoři popisují fungování trhu a roli, kterou má v ekonomických procesech hrát vláda. Hlavní myšlenkou je, že i když „každý společenský systém obsahuje nějaké donucovací prvky... Dobrovolná směna a dobrovolná spolupráce jsou jak nutnou podmínkou prosperity, tak i svobody“ (Friedmanovi Milton a Rose, 1991, s. 19). Vláda však má tendence do tohoto procesu dobrovolné spolupráce zasahovat. Někdy jsou tyto zásahy to odůvodnitelné, jindy méně. V ekonomické sféře jedním z nejčastějších používaných důvodů je snaha ochránit domácí odvětví před konkurencí ze zahraničí nebo zachránit zanikající neefektivní domácí odvětví před efektivnější domácí konkurencí a tím zabránit nárůstu nezaměstnanosti. V obou případech je výsledkem nejen ekonomické neefektivita, ale i omezení svobodné volby občanů: například spotřebitelé nemají možnost si koupit levnější výrobky.

Ve třetí kapitole autoři popisují ekonomickou krizi, která vypukla v třicátých letech minulého století ve Spojených státech

a roli, kterou v ní sehrála vláda. Zájem autorů o tuto krizi je pochopitelný nejen kvůli tomu, že tyto události vedly k přehodnocení velké části ekonomické teorie, ale i proto, že Milton Friedman se řadí k zakladatelům tzv. monetaristické ekonomické školy, jejíž stoupenci kritizují jak roli vlády v krizi, tak i odvětví ekonomické vědy, které v průběhu krize a těsně po ní vzniklo (keynesiánství). Pro účely této knihy nejdůležitějším přímým výsledkem události třicátých let ve Spojených státech byl „posun od víry v osobní odpovědnost, svobodné podnikání a v potřebu decentralizované a omezené vlády k víře v sociální odpovědnost a k centralizované silné vládě“ (Friedmanovi Milton a Rose, 1991, s. 96). Tento posun v myšlení pak vedl k větším zásahům státu do rozhodování jednotlivců a k nebyvalému růstu sociálních programů.

Čtvrtá kapitola pojednává o sociálních programech ve Spojených státech a jejich výsledcích. Většina sociálních programů měla vznešené cíle, výsledky ale byly rozčarováním. Ačkoliv výdaje na sociální programy prudce stoupaly, systém měl neustalé finanční potíže. S postupným košatěním sociálních programů navíc docházelo k jejich byrokratizaci, která vedla k obrovským ekonomickým ztrátám. Friedmanovi uvádí, že „během jediného roku ztratilo ministerstvo zdravotnictví, vzdělávání a sociálních věcí díky korupci, podvodům a plýtvání takové množství peněz, že by stačily na postavení 100 000 domů v ceně 50 000 dolarů“ (Friedmanovi Milton a Rose, 1991, s. 129). Dalším problémem sociálních programů, který autoři zmiňují, je to, že přerozdělování, které sociální programy umožňují, ne vždy probíhá ve prospěch těch chudších. Napří-

klad „Děti z chudších rodin začínají pracovat dříve – a dříve platí daně – již v raném věku; děti z bohatších rodin mnohem později. Na opačném konci životního cyklu se chudší lidé dožívají nižšího věku, než lidé bohatší. Celkový výsledek je ten, že chudší platí daně po delší dobu svého života a sociální dávky pobírají po dobu kratší, a to vše ve jménu pomoci chudým!“ (Friedmanovi Milton a Rose, 1991, s. 109–110). Otázkou, na kterou autoři neodpovídají, zůstává, zda bohatší ze svého vyššího platu přece jen neodvádějí vyšší částku, než chudší, navzdory tomu, že pracují kratší dobu.

Pojednání o sociálních programech tvoří úvod pro pátou kapitolu, ve které se autoři zabývají otázkou rovnosti a slučitelnosti rovnosti se svobodou – hlavně se svobodou rozhodovat o způsobu svého života. Autoři uvádějí, že existují tři základní definice rovnosti: rovnost před Bohem, rovnost v možnostech a rovnost ve výsledku (rovnost v možnostech znamená, že neexistují administrativní překážky bránící používání svého kapitálu pro dosažení vlastních cílů). Ani rovnost před Bohem, ani rovnost v možnostech není v konfliktu se svobodou rozhodovat o způsobu svého života; rovnost ve výsledku však v rozporu s touto svobodou je. Vládní opatření, podporující rovnost před Bohem a rovnost v možnostech přispívají k větší svobodě, zatímco vládní opatření podporující rovnost ve výsledku svobodu omezují. Navíc, podle historických zkušeností „společnost, která upřednostňuje rovnost – ve smyslu rovnosti ve výsledku – před svobodou, skončí tak, že nebude mít ani rovnost, ani svobodu. Použití násilí k dosažení rovnosti zničí svobodu a síla použitá z dobrých důvodů skončí v rukou lidí, kteří ji použi-

jí k prosazování svých zájmů.“ (Friedmanovi Milton a Rose, 1991, s. 150) Bohužel, autoři neaplikují své závěry o rovnosti a svobodě na problematiku sociálních programů diskutovanou v předchozí kapitole, ačkoliv by tím posílily soudržnost celé knihy. Z mého hlediska sociální programy spadají, ne-li přímo, pak alespoň částečně, do kategorií „rovnost ve výsledku“ a tedy svobodu omezují.

Pátou kapitolou končí hlavní teoretická část knihy. Kapitoly šest, sedm a osm pojednávají o výhodách a nevýhodách školského systému ve Spojených státech a možnostech jeho zdokonalení, o ochraně zákazníků a zaměstnanců a o státních zásadách v těchto oblastech. Devátá kapitola věnovaná inflaci představuje klasický monetaristický náhled na tento fenomén, který se v základních rysech shoduje s centrálním proudem ekonomické teorie (core economics). Desátá kapitola pojednává o možných změnách vládní politiky a o významu intelektuálního názorového klimatu na hospodářskou politiku. Všech pět posledních kapitol prosazuje a zdůvodňuje omezování role státu v hospodářské a sociální sféře. Závěry těchto kapitol se v zásadě shodují například s názory Henry Hazlitta, prezentovanými v knize *Ekonomie v jedné lekci* nebo Frederika Bastiata v knize *Co je vidět a co není vidět*.

Celkem vzato představuje kniha Svoboda volby velmi čtivé a logické pojednání o svobodě volby a o roli, která přísluší státu v ekonomických a sociálních procesech. Kniha je napsána z ekonomického pohledu, ačkoliv téma svobody volby bych zařadila spíše k tématům filosofickým nebo sociálně-antropologickým. V tomto bych viděla i hlavní nedostatek knihy – je v ní podstatně méně filosoficko-antropologic-

kých nebo i psychologických úvah, než by si toto téma zasloužilo. Například, vzhledem k názvu knihy, by autoři mohli podrobněji pojednat o tom, jakým způsobem zmíněné sociální programy zasahují do svobody volby jednotlivců. Také ze sociálně-psychologického hlediska by nebylo nezajímavé prozkoumat, nakolik sociální programy ovlivňují schopnost a ochotu lidí se o sebe postarat.

Inna Čábelková

Literatura:

- Hazlitt, Henry, 1999, *Ekonomie v jedné lekci*, Megaprint, Praha
 Bastiat, Frédéric, 1998. *Co je vidět a co není vidět: a jiné práce*, přeložil a předmluvu napsal Ján Pavlík; autor kapitoly „Frédéric Bastiat – myslitel svobody a harmonie“ Ján Pavlík, Liberální institut, Praha

Dana Bittnerová, Miriam Moravcová a kol.: KDO JSEM A KAM PATŘÍM? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky, SOFIS, Praha 2005

Kniha *Kdo jsem a kam patřím?* představuje publikaci věnující se v současné době stále aktuálnější otázce národnostních a etnických menšin na území České republiky. Je výsledkem práce mladého kolektivu výzkumníků působících v pražské sekci Centra výzkumu vývoje osobnosti a etnicity při Fakultě humanitních studií University Karlovy v čele s editory této publikace Danou Bittnerovou a Mirjam Moravcovou.